

MEŽA APSAIMNIEKOŠANAS UN KOKSNES PIEGĀDES ĶĒDES SERTIFIKĀCIJA

Rūpes par planētas dzīvās dabas un apkārtējās vides bioloģiskās daudzveidības, tostarp mežu, saglabāšanu ir bijušas svarīgas visos laikos. Ipaši tās aktualizējās pagājušā gadā simta septiņdesmitajos gados, kad valstis sāka attīstīt globālu ekonomiku un izvērst starptautisku tirdzniecību ar dabas resuršiem un to produktiem.

MUDRĪTE DAUGAVIETE,
LVMI Silava vadošā pētniece

Atskatoties vēsturē, atrodamas ziņas, ka jau tālajā 1637. gadā tika izdots pirmais Francijas karalnams dekrēts par logo lietošanu kvalitatīvu mēbeļu ražošanā no ozolkoka. 1977. gadā tika iedibināta pirmā ekomarkēšanas sistēma *German Blue Eco Angel* (Vācijas Zilais ekoēģelis), kas nozīmēja, ka produkts ir iegūts un izgatavots videi draudzigi. 1990. gadā tika ieviests *Eco-logo* (ekomarkējums) tādiem meža produktiem, kas iegūti videi draudzigu mežu apsaimniekošanas celā (apaļkokiem, koksnes produktiem), tā piešķirtoti tiem pievienoto vērtību. Tas bija veids, kā pievērst sabiedrības uzmanību nesaudzīgai mežu izcīšanai tropu reģionos. Šobrīd šāda ekomarkēšanas sistēma tiek plaši lietota visā pasaulē, aptverot daudzas ražošanas nozares.

21 mežsaimniecības princips

Apkārtējās vides saglabāšanas un ilgtspējas nodrošināšanai 1992. gadā ANO Apkārtējās vides saglabāšanas un attīstības konferencē (*United Nations Conference on Environment and Development*), kas notika Brazīlijas pilsētā Rio, tika pieņemts *Lēnums "21 mežsaimniecības princips"* (*Agenda 21 Forestry Principles*), kas radīja priekšnoteikumus ilgtspējīgas mežsaimniecības attīstībai pasaulei. Šajā dokumentā ir uzskaņoti visi galvenie kritēriji gan sociāli ekonomiskajā jomā, gan dabas resursu saglabāšanas un apsaimniekošanas jomā – zemes resursu racionāla izmantošana, meža platību samazināšanas novēršana, ilgtspējīgas mežu apsaimniekošanas nodrošināšana, bioloģiskās daudzveidības un ūdens resursu saglabāšana, piesārņotu platību attīšana, atkritumu apsaimniekošana u.c.

Lai varētu nodrošināt šo principu ievērošanas un izpildes uzraudzību, bija nepiecie-

šams iedibināt kādu neatkarīgu nevalstisku organizāciju. Šajā sakarā Pasaules dabas fonds (WWF) izstrādāja koksnes sertifikācijas sistēmu novērtēšanas rīku (*Certification Assessment Tool-CAT*), ar kura palīdzību tiek vērtētas sertifikācijas sistēmu prasības, noteikumi un procedūras, kas nosaka standarta ieviešanu, novērtēšanu, pārraudzību. 1992. gadā ASV tika nodibināta Meža konsultatīvā padome *FSC* (*Forest Stewardship Council*), kas izstrādāja sertifikācijas pamatdokumentus mežsaimniecības un koksnes piegādes kēdes sertificēšanai. Laika posmā no 1992. gada *FSC* kā atbilstošas meža ilgtspējīgas apsaimniekošanas principiem ir sertificējusi 83 valstis ar kopējo platību 194,1 milj. ha. Tostarp Eiropā – 48%, Ziemeļamerikā – 35%, Latīnamerikā – 6,8%, Āzijā – 4,3%, Āfrikā – 3,9%, Okeānijā – 1,3%. Koksnes piegādes kēdes sertifikāts izdots 123 valstīm, izsniedzot 31,6 tūkst. sertifikātu.

Standarti jāpielāgo vietējiem apstākļiem

Tomēr dzīve pierādīja, ka meža sertifikācijas sistēmas prasa, lai tiktu izpildīti standarti, kas ietver dažādu interešu grupu vēlmes, nemot vērā vietējos apstākļus, un atbilst valstu nacionālajai likumdošanai. Tādā veidā tiek sabalansēti ekonomiskie, vides un sociālie faktori. Vienlaikus standartiem jāatbilst starptautiski apstiprinātām ilgtspējīgas meža apsaimniekošanas prasībām.

1999. gadā 30. jūnijā Parīzē tika nodibināta *PEFC* (*Meža sertifikācijas sistēmu novērtēšanas programma*), ko izveidojušas Eiropas meža ipašnieku organizācijas. Šī padome ir jumta organizācija daudzām nacionālām *PEFC* meža sertifikācijas padomēm, kas izstrādā vietējiem apstākļiem atbilstošus mežsaimniecības ilgtspējīgas attīstības kritērijus un indikatorus. Daudzās pasaules valstīs – ASV, Kanādā, Eiropā u.c. – tika izstrādātas nacionālās sertifikācijas shēmas meža apsaimniekošanai un meža produktu piegādes izsekošanai.

Savukārt koksnes un meža produktu piegādes kēdes izsekošanai un novērtēšanai *PEFC* izstrādāja vienotus koksnes piegādes kēdes nosacījumus, kas ir spēkā visās *PEFC* sistēmā iekļautajās valstīs (www.pefc.org).

Šobrīd *PEFC* ir pasaules lielākā meža sertifikācijas sistēma, kas aptver vairāk nekā 300 miljonus hektāru sertificētu mežu 32 valstīs. *PEFC* sertifikācijas programmu izvēlas gan lieli uzņēmumi ar sarežģītu struktūru, gan arī nelielu meža platību ipašnieki. *PEFC* darbojas, lai nodrošinātu meža sertifikācijas pieejamību visiem.

PEFC ilgtspējības kritēriji balstīti uz pasaulei atzītiem principiem, vadlinijām un

nosacījumiem, ko izstrādājušas starptautiskas un atbilstošu pasākumu veikšana to ieguldījuma palielināšanai globālajā oglekļa apritē.

Šeit galvenā vērba tiek vērsta uz ilgtspējīgu ipašumā esošo meža platību apsaimniekošanas nodrošināšanu; jānodrošina meža resursu apjoma un to kvalitātes saglabāšana ar vēlamu to paaugstināšanu gan īstermiņā, gan ilgttermiņā. Mežizstrādes apjomiem jābūt sabalansētiem ar koksnes resursu pieaugumiem ilgttermiņā. Meža apsaimniekošanā jāizvēlas tehnoloģijas, iespējami samazinot gan tiešos, gan netiešos bojājumus attiecībā uz paliekošo mežaudzi, augsti un ūdeņi. Jāveic atbilstošas mežsaimnieciskās darbības – kvalitatīva, konkrētajai platībai piemērota meža atjaunošana, jaunaudžu kopšana, meža infrastruktūras objektu uzturēšana un attīstība.

2. KRITĒRIJS. Meža ekosistēmas veselības un vitalitātes uzturēšana.

Meža apsaimniekošanas plānošana un meža apsaimniekošana jāveic ar mērķi palieināt meža ekosistēmas veselību un vitalitāti (ja piemērojams, atjaunojot neproduktīvas mežaudzes). Jāidentificē būtiskkie riska faktori, piemēram, dažādu insekta apdraudējums, patogēnās sēnes, dzīvnieki, meža ugunsgrēki, ekstrēmi meteoroloģiskie un klimatiskie faktori, mežizstrādes tehnikas un/vai tehnoloģiju negatīvā ietekme – eljas un/vai degvielas nooplūde (sūces no tehnikas vienībām un/vai uzglabāšanas rezervuāriem), kā arī augenes un/vai ūdeņu piesārņojums ar neorganiskajiem atkritumiem. Meža apsaimniekošanā iespēju robežas jāsamazina augu aizsardzības līdzekļu lietošana, veicinot videi draudzīgu kaitēkļu ierobežošanas līdzekļu un piemērotu mežsaimniecisko alternatīvu izmantošanu. Jebkāda veida augu aizsardzības līdzekļu un/vai minerālmēslu izmantošanai mežā un meža zemēs ir jābūt pamatotai un atbilstošai ražotāja instrukcijai. Meža apsaimniekošanā izmantojami tikai Latvijā reģistrēti augu aizsardzības līdzekļi. Pirms ķimikāļu lietošanas jāizvērtē iespējamie alternatīvie (neķimiskie) veidi vēlamā rezultāta sasniegšanai un jāveic ietekmes uz vidi (augsti, ūdeņi) izvērtēšana.

3. KRITĒRIJS. Meža produktīvo funkciju (koksnes un nekoksnēs) uzturēšana un veicināšana.

Meža atjaunošana un mežizstrāde jāveic piemērotākajā laikā un ar atbilstošākajām tehnoloģijām un tehniku, lai nesamazinātu konkrētās teritorijas produktivitāti. Koksnes un nekoksnēs meža produktu izmantošanas apjomiem jābūt ilgtspējīgiem un optimāliem saistībā ar barības vielu iznesi un dabisku atjaunošanos.

BIEŽĀK UZDOTIE JAUTĀJUMI PAR MEŽA SERTIFICĒŠANU

— Kāpēc sertificēt mežu, ja īpašnieks izpilda visas prasības, ko nosaka vietējā likumdošana un ko pārrauga Valsts meža dienests?

— Galvenais ieguvums ir pārliecība, ka īpašumā esošais mežs tiek apsaimniekots ilglīcīgi un pastāv iespēja realizēt sava meža produkciju starptautiskos tirgos.

Pēdējo gadu piederē apliecinā, ka gan pie mums, gan kaimiņvalstis un citur Eiropā meža sertifikācija ir kļuvusi par svarīgu meža apsaimniekošanas daļu, kur galvenie ieguvēji ir meža īpašnieki vai apsaimniekotāji. Sertifikācija nodrošina pieklīvi tirgum vai pat augstāku produkcijas cenu. Ari Eiropas Savienības atbalsta programmās īpašiekam ar sertificētu mežu ir iespējas iegūt vairāk atbalsta punktu, tādējādi nodrošinot pieklīvi finansējumam (www.lad.gov.lv).

Šobrīd zāļas enerģijas izmantošana Eiropas Savienībā piedzīvo uzplaikumu, un jau tagad lielākie bioenerģijas ražotāji pieprasīta atbildīga veidā iegūtu meža biomasu — krūmāju koksni, zāgu skaidas, šķeldu un citas koksnes atliekas. Tas nozīmē, ka, sertificējot savus mežus, tiek iegūta papildu vērtība mežiem un koksnes granulām, kas ir FSC vai PEFC sertificētas. ES vadlīnijas paredz, ka jāveicinā sertificētu iezīmateriālu izmantošana arī bioenerģijas ražošanā.

Kā vieni no ieguvējiem, veicot PEFC sertifikāciju mežiem, minami koksnes vai to produktu pārstrādātāji un mazumtirdznieki, jo PEFC logo uz produkcijas ir pārliecinošs veids, kā apliecināt, ka koksnes iegūta labi apsaimniekotos mežos.

PEFC mežu sertifikāts vai koksnes piegādes kēdes sertifikāts ir joti nozīmīgs investori un sponsoru piesaistīšanā uzņēmējdarbības attīstīšanā. Daudzas bankas un investīciju kompānijas izstrādā zāļas un ētikas politikas un atsakās no investīcijām, kas neatbilst šādiem standartiem. Sertifikācija palīdz pārliecināt investorus, ka

viņu nauda tiek ieguldīta atbilstoši augstiem sociāliem un vides kriterijiem apsaimniekotos mežos.

Ari apdrošināšanas kompānijas priekšroku dod sertificētiem uzņēmumiem, jo ir pārliecīnāti, ka uzņēmumi darba vietas ievēro sociālās un vides prasības.

— Kādi ir meža apsaimniekošanas sertifikācijas veidi?

— Meža īpašnieks var sertificēt savu meža apsaimniekošanu divos veidos — individuālajā vai grupas sertifikācijā. Individuālajā sertifikācijā īpašnieks uzņemas atbildību par sertifikācijas procesa nodrošināšanu un ar to saistīto izmaksu segšanu.

Grupas sertifikācijā katrs tās dalībnieks ir ieguvejs, jo samazinās audita izmaksas un sertifikācijas nodrošināšanai pārētās laiks. Mežu īpašnieki, tiesiskie valdītāji vai apsaimniekotāji var apvienoties un pieteikties daudzvietu sertifikācijai kā grupa. Grupas sertifikācijā visi grupas biedri apņemas panākt un nodrošināt atbilstību sertifikācijas standarta prasībām.

Jāatzīmē, ka 2016. gadā tika sertificēti meži biedrībai *Mežīpašnieku apvienība "Krāslava"* — apmēram 500 ha platībā. Jādzsaka atzinība MIA *Krāslava* vadītājam V. Drozdovam par ieguldīto darbu un apņēmību palīdzēt sava novada privātpārniekiem apsaimniekot savus mežus atbilstoši ilgtspējības kritērijiem.

2016. gadā PEFC Latvijas padome ir izstrādājusi Mežsaimniecības darbuzņēmēju standartu, kas patlaban atrodas sabiedriskā apspriešanā. Levērojot šā standarta prasības, būs iespējams sakārtot un uzlabot darba izpildes kvalitāti, darba drošības, darba algas, sociālās apdrošināšanas u.c. aktuālus jautājums mežsaimniecības, mežizstrādes un meža materiālu transportēšanas darbu veicējiem uzņēmumiem, pašnodarbinātajiem, kā arī individuālajiem komersantiem. Informāciju par Mežsaimniecības darbuzņēmēju standarta stāšanos spēkā var meklēt PEFC Latvijas padomes mājas lapā (www.pefc.lv).

— Kas nepieciešams, lai pieteiku īpašumā esošā meža, kokaugu plantāciju (piemēram, Ziemassvētku eglīšu) vai ar mežu saistītas saimnieciskas darbības — mežsaimnieciskie darbi, mežizstrāde, kokmateriālu transports, kokmateriālu pārstrāde (zāgmateriāli, saplāksnis, mēbeles u.c.) — sertifikāciju?

— Meža īpašnieks var sertificēt savu meža apsaimniekošanu divos veidos — individuālajā vai grupas sertifikācijā. Individuālajā sertifikācijā īpašnieks uzņemas atbildību par sertifikācijas procesa nodrošināšanu un ar to saistīto izmaksu segšanu.

Grupas sertifikācijā katrs tās dalībnieks ir ieguvejs, jo samazinās audita izmaksas un sertifikācijas nodrošināšanai pārētās laiks. Mežu īpašnieki, tiesiskie valdītāji vai apsaimniekotāji var apvienoties un pieteikties daudzvietu sertifikācijai kā grupa. Grupas sertifikācijā visi grupas biedri apņemas panākt un nodrošināt atbilstību sertifikācijas standarta prasībām.

Katrai sertifikācijas organizācijai ir savi atšķirīgi vērtēšanas pamēni, tāpēc nepieciešams vispirms sazināties ar attiecīgo sertifikācijas organizāciju, lai precizi uzzinātu, kādi dokumenti nepieciešami.

Jāatzīmē, ka šobrīd PEFC Meža apsaimniekošanas standarts Latvijā paredz arī plantāciju meža un kokaugu plantāciju, tostarp Ziemassvētku kociņu plantāciju, sertifikāšanu, kas paver iespējas produkciju realizēt starptautiskos tirgos.

Meža sertifikācija ir pārbaudīta sistēma, kas apliecinā ilgtspējīgu meža apsaimniekošanu un palīdz rāzotajiem virzīt produktus tirgū. Aizvien vairāk meža īpašumos un koksnes pārstrādes uzņēmumos Latvijā tiek ieviesta atbilstīga koksnes iepirkuma politika. Sertifikācijā ir ieinteresēti gan uzņēmumi, gan fiziskas personas; tā tiek veikta gan lielos, gan mazos īpašumos. Šobrīd Latvijā PEFC meža un koksnes piegādes kēdes sertifikācijas sistēma attīstās un vēršas plašumā.

4. KRITĒRIJS. Meža ekosistēmas bioloģiskās daudzveidības uzturēšana, aizsardzība un atbilstoša veicināšana.

Meža apsaimniekošanas plānošana un meža apsaimniekošana jāveic ar mērķi uzturēt, saglabāt un palielināt bioloģisko daudzveidību sugu, ģenētiskajā un ekosistēmas līmenī; ja piemērojams, izvērtējot arī ainavu līmenī. Dabiskā meža atjaunošana ir piemērojama un veicināma meža tipos un vietās, kur tā nodrošina savlaicīgu un kvalitatīvu meža atjaunošanos. Meža mākslīgā atjaunošana veicama ar konkrētai vietai piemērotu, provenienču reģionam atbilstošu, sertificētu vietējo koku sugu meža reproduktīvo materiālu. Meža atjaunošanā nav izmantojams ģenētiski modifīcēts meža reproduktīvais materiāls.

Pielaujama tikai tādu introducēto koku sugu izmantošana meža atjaunošanā, kurām ir veikts ieteikmes novērtējums uz vietējo koku sugu attīstību un izplatību. Meža apsaimniekošanā jāveicina dažāda vecuma un dažādu

koku sugu sastāva mežaudžu veidošana, tā samazinot ārējo riska faktoru negatīvo ietekmi. Mežizstrādes laikā jāsaglabā paauga, stāvoshi un krituši mirušie koki, veci, dobūmaini koki un retas koku sugas (kadiķi, mežābeles), jāsaglabā ūdensteces (piemēram, grāvji, strauti). Ja pēc mežizstrādes ir traucēta ūdens notece ūdenstecēs, jāveic nepieciešamās darbības, lai ūdensteces atjaunotu iespējami tuvu to dabiskajam stāvoklim.

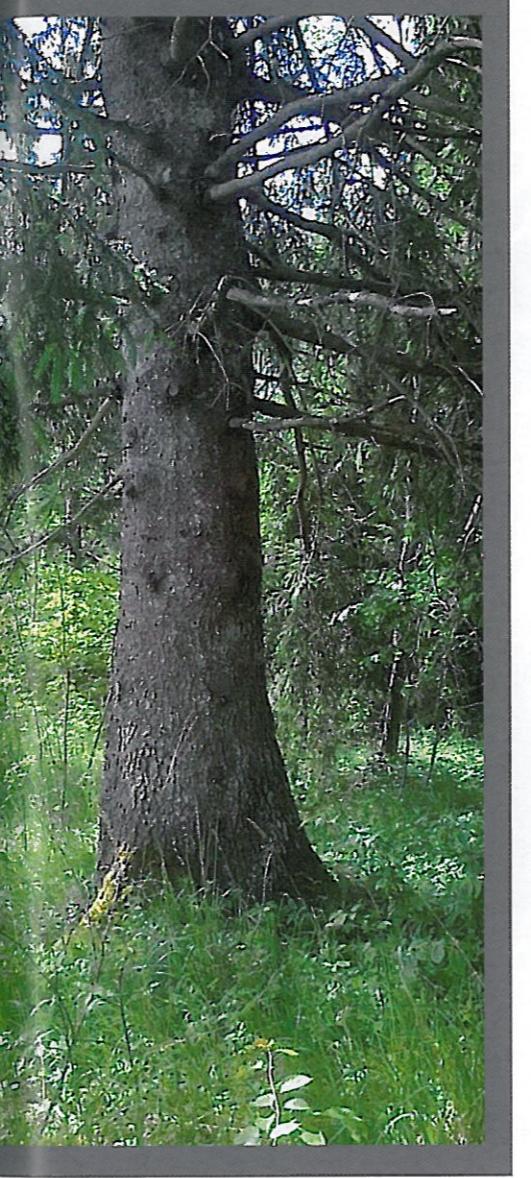
5. KRITĒRIJS. Aizsardzības funkciju uzturēšana un atbilstoša veicināšana mežu apsaimniekošanā (īpaši attiecībā uz augsnē un ūdeni).

Meža apsaimniekošanas plānošana un meža apsaimniekošana jāveic ar mērķi uzturēt, saglabāt un palielināt meža aizsargājošās funkcijas pret augsnēs eroziju un ūdens resursu kvalitātes saglabāšanu; mežu apsaimniekošana slāpjās augsnēs tiek veikta ar tādām tehnoloģijām un mežsaimnieciskām

metodēm, kā arī tādos laika apstākļos, lai iespēju robežās mazinātu augsnēs virskārtas bojāšanu un ūdeņu piesārņošanu, veicot meža infrastruktūras (meliorācijas sistēmas, ceļi, tilti) plānošanu, uzturēšanu un/vai būvniecību, līdz minimumam jācenšas samazināt augsnēs nokļūšanu ūdenstecēs, saglabājot ūdenstecētu un ūdenstilpu gultnēs to dabisko vidi un funkcionālītāti.

6. KRITĒRIJS. Citu sociāli ekonomisku funkciju un nosacījumu uzturēšana.

Zemes un meža resursu īpašuma un/vai apsaimniekošanas tiesībām jābūt skaidri noteiktām un apliecinātām ar atbilstošiem dokumentiem; meža apsaimniekošanā tiek respektētas sabiedrības tiesības brīvi uzturēties mežā un netiek noteikti nepamatoti ierobežojumi brīvai pieejai mežam un nekoksnēs resursu ieguvei personīgām vajadzībām; meža teritoriju ar vēsturisku un kultūrvēsturisku vērtību apsaimniekošanas plānošanā un

apsaimniekošanā jānodrošina šo vērtību saglabāšana; meža, plantāciju meža un kokaugu stādījumu apsaimniekošanā iesaistītajiem darbiniekiem un līgumpartneriem atbilstoši to veicamajiem darbiem jābūt apmācītiem un informētiem par šajā standātā noteiktajām mežu apsaimniekošanas ilgtspējības prasībām, jārada droši darba apstākļi, veicot darbinieku apmācības. Plānojot un īstenojot meža apsaimniekošanu, jāizvērtē iespējas veidot apsaimniekojamo teritoriju pievilciņu tūrismam un rekreācijai, palielinot sugu un ainavu daudzveidību, vienlaikus neradot riskus meža ekosistēmas stabilitātei, veselībai un vitalitātei. Meža apsaimniekošanā jāveic pasākumi, lai aizsargātu meža teritoriju pret nelikumīgām darbībām (nelikumīgā koku ciršana, būvniecība u.c.).

Koksnes piegādes kēdes standarts

Otrs būtisks ar meža izmantošanu saistīts sertifikāts ir PEFC Koksnes piegādes kēdes standarts (PEFC International Standard PEFC ST 2003:2012) (www.pefc.lv). Šis standarts ir starptautisks un piemērojams visiem PEFC sertifikācijas sistēmas lietotājiem.

Piegāžu kēdes sertifikācija uzlūkojama kā sertificēta procedūra, kurā ar kompleksu, secīgu un savstarpēji saistītu rīcību panāk, ka ieejas informācija par piegādātā izejmateriāla izcelsmi nonāk līdz izejas informācijai par realizējamā/pārstrādē radītā produkta izcelsmi. Meža ražojumi ar PEFC apliecinājumu un/vai markējumu rada klientus un gala patēriņtājus pārliecību, ka to ražošanā izmantots ilgtspējīgi apsaimniekotus mežos iegūt izejmateriāls, utilizācijas materiāls un/vai materiāla izcelsmes avots tiek kontrolēts.

Koksnes piegādes kēdes standarts visam produkta ieguves celām ar *Pienācīgas rūpības procedūru*, kas nozīmē, ka tiek nodrošināts viss pasākumu komplekss, lai informācijas ievākšana, risku novērtējums, pasākumi to mazināšanai un piegāžu kēde darbotos ar pietiekamu rūpību.

Piegāžu kēdes ienākošo materiālu un produktu identifikācija. Tieka pārbaudīts meža izcelsmes produkts — vai tas iegūts no droša avota vai konflikta zonas; no dabiska meža vai mākslīgi ierīkotas plantācijas; tas ir utilizācijas materiāls (meža iezīvielas) vai neitrāls materiāls (nemeža iezīvielas).

Piegāžu kēdes izsekošana. Izmanto divas metodes — sertificētā materiāla fiziska atdalīšana no nesertificētā un sertificētā materiāla procentuālais sastāvs konkrētajā produkta.

Atkarībā no materiālu plūsmas rakstura un ražošanas tehnoloģijām organizācija izvēlas piemērotāko piegāžu kēdes metodi.

Sertificētās produkcijas realizācija un komunikācija par to. Sertificētās produkcijas realizācijas vai nodošanas vietā organizācija klientam izsniedz savu piegāžu kēdes sertifikāta kopiju vai nodrošina pieejumu minētajam dokumentam; organizācija informē klientu par jebkurām izmaiņām piegāžu kēdes sertifikācijas aptvērumā, lai izslēgtu nepareizu vai ļaunprātīgu sertifikāta izmantošanu.

Logo un markējuma lietošana. PEFC logo izmantošanai nepieciešams pilnvarojums nozīmē saņemt no PEFC Padomes vai citas PEFC atzītas sertificējošās organizācijas juridiski derīgu pilnvarojumu, kur logo izmantošanas nosacījumi atbilst standartam PEFC ST 2001:2008 (PEFC logo izmantošanas noteikumi; www.pefc.lv). **a**

AVANT® Jaunajā gadā – ar jauniem elektriskajiem modeļiem!

Universāli minitraktori visiem darbiem visos gadalaikos

Oficiālais pārstāvis Latvijā – IKU "EDUARDS" – jūsu rīcībā: Stacijas iela 4, Tukums Aldis, tālr. 26 34 90 78, als48@inbox.lv • Lauris, tālr. 27 89 80 99, lauris@avant.lv

Made in Finland

www.avant.lv